

գրքի կողքին վրայ, յիշուած է «Ջուղայի Ս. Ստեփանոս»-ը, որ անցեալի համար ճիշտ է՝ երբ Ջուղան գոյութիւն ունէր, իսկ այժմ՝ որ Ջուղան չկայ եւ Նոր Ջուղայում եւս կայ Ս. Ստեփանոս եկեղեցի, առաջին պահին մարդ չփոթում է, թէ խօսքը ո՛ր Ջուղայի մասին է։ Ներկայիս Նախավկայի վանքը մաս է կազմում Ասորպատականի նահանգի Մալուի շրջանին։

Ինչպէս յիշեցինք, այս աշխատութիւնը խիստ վարեւոր է պատմական ուսումնասիրութեան տեսակէտից, որը յայն դուռն է բացում նախ Ս. Ստեփանոս վանքով հետաքրքրուողի եւ ապա իրանահայ պատմութեամբ զբաղուողի առջեւ։ Վանքում գտնուող խաչքարերից մէկի, որ տեղադրուած է Առաջնորդարանի սլաքի հիւսիսային պատի մի փոքր դռնակի մէջ, արձանագրութիւնը բերուած չէ այդտեղ, որի բովանդակութիւնն է.

«Այս է Ոչման Տ(Է)րումակամ
Եւ բարեխաւա առ Քրիստոս
Մահադասի Մարտիրոս վարդապետ

Հ. Գ. Ն.»

(Լ. ՄԻՆԱՍԵԱՆ, Իրամի հայկական վամբիքը, Թեհրան 1971, էջ 25)։

Այս արձանագրութեան թուականը պարզ չլինելով, ինչպէս ըսուած է վերոյիշեալ «Իրանի հայկական վանքերը»

գրքում, անորոշ է մնացել. եթէ դա Նուրի առնուէր այս գրքում՝ կարող էր թերեւս որ որեւէ յիշատակում եւ պարզարանում գտնուէր։

Գրքում յիշատակուած խաչքարերից շուրջ տասն հատը պատկանում են ջուղայեցիներին. դրանցից ամենակարեւորը կրում է համար 17ի արձանագրութիւնը, որը վերաբերում է վանքի նորոգման ըստ այսմ, նորոգման ամբողջ ծախսը շուղայեցի Աղա Շերմաղանն ու սրա փեսաներն են տուել 1827 թուին։ Աղա Շերմաղանն, ըստ բնագրին, բնակուած էր եւ ոչ թէ ծնուել էր Թիֆլիսում։

Նոյն արձանագրութեան վերջում (էջ 31), 29րդ տողի բաց թողնուած բառը, պէտք է լինի «յամցամաց», որը գրուած է մեր «Իրանի հայկական վանքերը» մենագրութիւնում բերուած արձանագրութեան մէջ (էջ 34)։

Գրքում տեղ գտած եւ, ընդհանրապէս, խաչքարերի ու արձանագրութիւնների նկարները վերցուել են հանգուցեալ Ժողէս Ոսկանեանի եւ Հայկ Ուլուհոնեանի (№ 108, 109, 113, 116 եւ 117) կողմից։

Գնահատանքի արժանի են Գարեթէլա Ուլուհոնեանի ճիշդն ու բժախնդիր աշխատանքը, ի խնդիր մեր մշակոյթի պատմական զանգեւորի հանրութեան ներկայացուելուն եւ պահպանման։

Լ. Գ. ՄԻՆԱՍԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Գրքից

Ա. Գ. ԱՐԱՆՆԱՄԵԱՆ

Երեւան, 1978։

Ինչպէս իւրաքանչիւր ազգի լեզու, լինի դա գրականութեան մէջ մտած, կամ դեռեւս անգիր մնացած, իր գրաւոր ու բանավոր, պարզ ու սովորական խօսակցական լեզուից բացի, իր մէջ ունի նաեւ խօսակցական ու գրական տարբեր ձեւեր, որոնց հասկանալը կամ կար-

գալը, սովորական խօսող ու կարդացող ժողովրդի համար դժուար է ու անհասկանալի։

Ասենք օրինակ՝ հայերէնը. բացի գրարար ու աշխարհարար, արեւելահայ ու արեւմտահայ եւ բարբառային խօսակցական ձեւերից, իւրաքանչիւր շրջանում կամ քաղաքում ու գիւղում եղել են եւ կան նաեւ զաղտնախօսակցական լեզուներ, որոնց հասկանալը օտարի համար դժուար ու անհասկանալի է։ Շատերը, մի ուրիշի ներկայութեան, ընկերին կամ տնեցուն իրենց միտքը յայտ-

ներ են այդ զաղտնալեզուով, որպէսզի ներկայ եղող օտարը չհասկանայ*։

Ճիշտ այդպէս էլ, բանավորից բացի, գործ են ածուել զանազան տեսակի գրարար ծածկագրեր, վրձնագրեր, փակագրեր, զաղտնագրեր, որոնք ցրուած են յատկապէս մեր գրչագրերի մէջ։

Պրոֆ. Աշոտ Աբրահամեանը երկար տարիներ ուսումնասիրել եւ զանազան յօդուածներով անդրադարձել է հայերէն գրարար ծածկագրութիւններին եւ տրուել անհրաժեշտ լուսաբանութիւնները. իսկ 1978 թուին, Երեւանի համալսարանի Հրատարակութեամբ, լոյս է տեսել նրա «Հայկական ծածկագրութիւն» խիստ շահեկան հատորը։

Ծածկագրութեան մասին եղել են այլ յօդուածագիրներ եւս, որոնցից յիշենք բանասէր Արա Մելքոնեանին, որ մի քանի տարի առաջ մի շահեկան յօդուած տուեց, «Իրազարկ տարեգրքի» մէջ (Գ. տարի, 1969, էջ 166-181). իսկ Պրոֆ. Աբրահամեանը այդ առթիւ էր գրի առած մի շարք յօդուածներից բացի, «Հայոց գիր եւ գրչութիւն» աշխատութեան մէկ գլուխը (Երեւան, 1973, ԳԱՄ, XIV, էջ 244-279) յատկացրել է ծածկագրութեան, իսկ նախքան այդ փել, աւելի հանգամանօրէն խօսել է իր «Հայ գիր եւ գրչութեան պատմութիւն» աշխատութեան մէջ (Երեւան 1959, էջ 186-242)։

«Հայկական ծածկագրութիւն»ը երկար տարիներ ուսումնասիրութեան ու բանասիրութեան արդիւնք է։ Գրքի առաջաբանում ասուած է որ ծածկագրութեանց բազմաթիւ բնագրերը հրատարակուած են գրեթէ բոլոր «Ձեռագրաց ցուցակ»ների մէջ, ինչպէս Երեւանի մի, Վենետիկի, Բրիտանական թանգարանի, Նոր Ջուղայի Ս. Ամենափրկիչ վանքի եւ

այլն։ Ապա յիշատակուած են մի շարք հնդկական, որոնք յօդուածներ են հրատարակել ծածկագրութեանց մասին կամ օգտուել են իրենց աշխատութիւնների մէջ, գեղեցիկ մէջբերումներ անելով։ Այստեղ միջանկեալ յիշեմ որ հայկական գրեթէ բոլոր «Ձեռագրաց ցուցակ»ները, աննշան բացառութեամբ, ունենք ձեռքի տակ, ուսկից զեւ անցեալում մեծ թուով հաւաքել էինք այդ ծածկագրութիւններից։

Գրքում նախաբանից յետոյ գալիս է ծածկագրութեան մասին բուն ուսումնասիրութիւնը, որ սկսուած է 11ից եւ շարունակուած՝ մինչեւ էջ 296։ Ապա տրուած են ծածկագրութեան մի մասի «բանալիներ», «Համառոտագրութիւններ» եւ «Անձնանուններ» ու «Առարկայական» ցանկեր։

Գրքի հնդկական ուսումնասիրութեան նախ է դարձրել 38 տեսակ ծածկագրութիւն, որոնցից իւրաքանչիւրի մասին նախ տրուել են մի շարք օրինակներ, ապա բերուել են մի շարք ծածկագրեր՝ եւ վերծանումով։ Այն ծածկագրերը՝ որոնք վերծանուած չեն եղել «Ձեռագրաց ցուցակ»ներում կամ գրչագրերում՝ վերծանուել են հնդկական փողովից ուսումնասիրութեան անհրաժեշտ լուսնաւայելի։ Գրքում բերուած ստանդարտութիւններից աւելի շուրջ 400 ծածկագրութիւններից աւելի քան 300ը վերծանուել են իրենց փողովից։

Գրքի մէջ խօսուել է հետեւեալ ծածկագրերի մասին, ինչպէս՝ փոխանակական գրեր, գումարագիր, անդալագիր, կէզիր, օղակագիր, փառագիր, ճիւղատագիր, օրհնագիր, զարդագիր, փոստագիր, անդժուածագիր, մայրանուն եւ այլն։

Այստեղ բերենք մի քանի օրինակ. 1. փոխարինագիր կոչուած են այն ծածկագրերը, որոնց մէջ վերցնուած են այդպիսի տառերը իրենց փոխարինել են թէքով եւ միաւորներին փոխարինել են հատուկները, առանաւորներին՝ հարկաւորները, հարկաւորներին՝ հարկաւորները եւ կամ նման այլ ձեւագրաւորները եւ կամ նման այլ ձեւերով։ Օրինակ 2 (700), Բ (1000), Լ (30)

* Օրինակ, խօսուած են բառերի վանկերն անջատելով եւ նրանց իւրաքանչիւրի առջեւ մի առաւ աւելացնելով, կամ տառերը ասում են զատ զատ եւ իրենց հնչիւններով, վանկերը եւս եւ առաջ անջատելով, բառերը յետ կարդալով եւ այլն։

